

De Vos verkennen

Zelfstandig aan de slag met het Middeleeuwse meesterwerk *Van de Vos Reinaerde*

Werkbladen Klas 4, Gymnasium Felisenum, 2007-2008

Inleiding bij *De Vos verkennen*¹

Rein de Vos, wie heeft nog nooit van hem gehoord? Als kind hoorde je waarschijnlijk al verhalen over deze doortrapte, sluwe vos. En dan te bedenken dat het verhaal over Reinaert al zo'n acht eeuwen oud is! Het middeleeuwse meesterwerkje *Van de vos Reinaerde* is al die tijd bewaard gebleven en doorverteld en spreekt ook vandaag nog erg tot de verbeelding.

Niet alleen maak je in de komende lessen kennis met het verhaal van Reinaert, maar je leert vanalles over de tijd waarin de maker van *de Reinaert* leefde, wie de mensen waren die naar het verhaal luisterden en met welke zaken in de toenmalige maatschappij de maker de spot dreef. Zo leer je aan de hand van dit verhaal erg veel over de middeleeuwen en de literatuur die toen gemaakt werd.

Aan het einde van deze lessenreeks heb je niet alleen heel veel geleerd over het verhaal van Reinaert en de tijd waarin het verhaal is gemaakt, maar je hebt ook uitgezocht wat jij graag wilt weten over het verhaal en de tijd waarin het zich afspeelt. Bovendien zul je ontdekken dat de kritiek die de dichter van de *Reinaert* heeft op de middeleeuwse samenleving misschien nog niet eens zo verschilt van onze eigen kritiek in onze huidige tijd.

Ik wens je veel plezier toe bij het lezen van de avonturen van de sluwe vos Reinaert en naar ik hoop raak je geïnspireerd bij het leren over deze interessante tijd!

¹ Door een aantrekkelijke boekje met werkbladen te maken en de lessenreeks aantrekkelijk in te leiden, tracht ik de motivatie en belangstelling van leerlingen voor de lessen en de leertaken te wekken. Zie Marzano en Dornyei en Csizer (1998)

Les 1: De wondere wereld van de Middeleeuwen

A. Schema 1: weer wat geleerd?²

Wat ik al over de Middeleeuwen weet	Wat ik er graag over wil leren	Wat ik vandaag heb geleerd

² Ik heb dit schema ontleend aan een college over zelfstandig leren van Peter Bimmel. Het maakt leerlingen bewust van hun leerproces en stimuleert doel- en kennisgerichtheid van de leerlingen. (Zie o.a. Boekaerts, 2002 en Wenke, 1996).

B. Middeleeuwenquiz³

Lees de vragen nauwkeurig en kies het juiste antwoord.

1. De middeleeuwen, dat is een tijdje geleden... Maar, over welke tijd spreken we dan eigenlijk?
 - A. 300 – 1200 n Chr.
 - B. 500 – 1500 n Chr.
 - C. 1200 – 1500 n Chr
 - D. 1300 – 1700 n Chr
2. In de middeleeuwen spraken ‘ Jan Modaal’ en zijn vrouw en kinderen in de Nederlanden:
 - A. Latijn
 - B. Oudnederlands
 - C. Diets en/of Hollands
 - D. Middelnederlands
3. Wie was de grote baas in het West -Europa van de Vroege Middeleeuwen (500-1000)?
 - A. Koning Arthur
 - B. De paus
 - C. Karel de Grote
 - D. Willem van Oranje
4. Wat waren middeleeuwse verhalenvertellers eigenlijk voor mensen?
 - A. Mannen in maillots met een luit
 - B. Monniken
 - C. Adellijke dames
 - D. Ridders
5. Middeleeuwse mannen in maillots met een luit, noemde men:
 - A. minstrelen
 - B. troubadours
 - C. narren van de koning
 - D. eunuchen
6. ‘ Hoofsheid’ is een belangrijk begrip in de middeleeuwen. Maar wat is dat, ‘ hoofsheid’?
 - A. Christelijke normen en waarden
 - B. Kennis van wetenschappelijke ontwikkelingen
 - C. Ridderlijke koppigheid
 - D. Ridderlijke omgangsvormen

³ Het maken van de quiz activeert de voorkennis van leerlingen, ze kunnen op speelse wijze inventariseren wat ze al weten en wat ze nog kunnen leren deze les. Bij de bespreking van de quiz kunnen de leerlingen evalueren.

7. Welke standen kende de middeleeuwse samenleving tussen 1300 en 1500?
 - A. geestelijkheid – adel – boeren
 - B. geestelijkheid – adel – burgerij- boeren
 - C. geestelijken – ridders – kooplieden – boeren
 - D. geestelijken – grootgrondbezitters – boeren – arbeiders

8. Het middeleeuwse bestuur in West – Europa werd tot circa 1300 gekenmerkt door een feodaal stelsel. Wat moeten we ons daarbij voorstellen?
 - A. grootgrondbezitters verpachtten land aan boeren
 - B. de geestelijkheid verpachtte land aan boeren
 - C. de leenheer liet delen van zijn land besturen door leenmannen
 - D. ridders leenden hun land uit aan boeren

9. Wat is een ‘wiegendruk’ ?
 - A. een apparaat waarmee een wieg heen en weer werd geschommeld
 - B. een van de eerste gedrukte boeken
 - C. een soort tatoeage die elk pasgeboren kind bij het doopsel in de kerk kreeg
 - D. de linker wieg van een middeleeuwse molen

10. Wat is het kenmerkende van middeleeuwse literatuur van voor de uitvinding van de boekdrukkunst (1450)?
 - A. De verhalen waren in het Latijn geschreven
 - B. De verhalen werden voorgedragen van een uniek stuk perkament
 - C. De verhalen werden op rijm voorgedragen
 - D. Er waren geen boeken, dus er was nog geen literatuur

11. Wie is de gekroonde knakker op bovenstaand plaatje?
 - A. Koning Arthur
 - B. Karel de Grote
 - C. Karel V
 - D. Jezus Christus

12. Wat is 'gemeenschapskunst' ?

- A. Kunst toebehorend aan de gemeenschap en God, niet aan de kunstenaar
- B. Kunst gemaakt door een gemeenschap van kunstenaars
- C. Kunstwerken die door zowel een schilder, architect als musicus gecreëerd werden
- D. Kunst die door 'gewone mensen' gemaakt werd

13. Waar komt het woord 'smartlap' vandaan?

- A. Van de lap van een middeleeuwse minstreel
- B. Van een middeleeuws liedje
- C. Van een lap waar middeleeuwse monniken hun neus in snoten
- D. Een doek die speciaal gebruikt werd tijdens begrafenissen

Les 2: Maak kennis met Reinaert – de vertelcultuur en dierenfabels

A. Karel ende Elegast

Je docent vertelt je het verhaal van Karel ende Elegast. Luister aandachtig.

B. Dierenfabels: Esopet en Reinaert⁴

Op de volgende bladzijde vind je enkele fabels uit de fabels van Esopet, voorzien van een inleiding. Lees aandachtig de fabels. We lezen gezamenlijk fabel XV en fabel XLVIII.

Waarom vertelde men dierenfabels in de middeleeuwen?

C. Waar ken jij Reinaert van?⁵

De fabels van Esopet waarin Reinaert de vos voorkomt kunnen je wellicht bekend voorkomen. Maar misschien ken je Reinaert de vos wel uit een heel andere bron. Denk diep na en probeer je voor de geest te halen uit welke bron of bronnen jij Reinaert – of Rein de Vos- allemaal kent. Schrijf je herinneringen hieronder op:

D. Leesopdracht voor les 3

Lees thuis H1 : *De Hofdag* en verplaats je in een van de rollen van een dier. De docent verdeelt de rollen over de klas. Volgende les doen we een rollenspel.

⁴ Deze opdracht heeft tot doel de achtergrond van de dierenfabel te leren kennen en kenmerken ervan te onderscheiden in *Van de vos Reinaerde*.

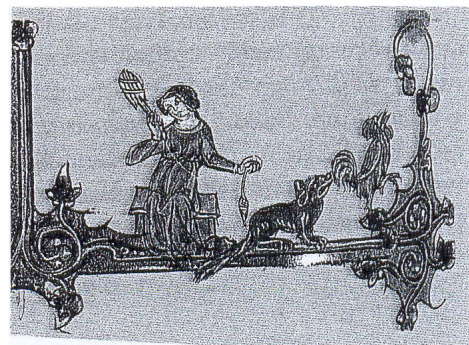
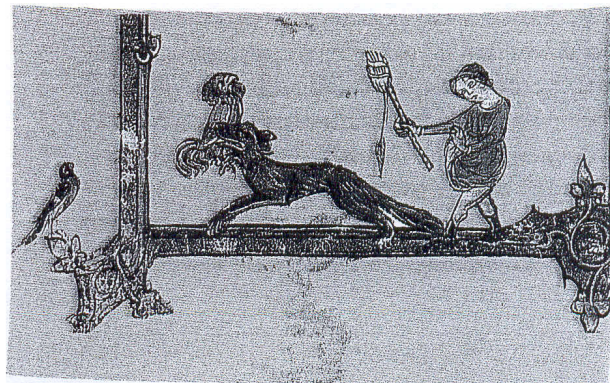
⁵ Deze opdracht maakt de stof persoonlijk relevant (Marzano) en activeert de voorkennis.

Onder deze titel is in de 13e eeuw in Vlaanderen een verzameling korte dierfabels samengesteld. Elke fabel vertelt een voorvalletje pit het dierenrijk. Niet iets willekeurigs, maar een door de schrijver zorgvuldig verzonden gebeurtenis. De dieren spreken en handelen overwogen, als mensen. Toch is hun doen en laten in overeenstemming met hun dieren aard, zoals mensen die hebben leren zien: de wolf is wreed en begerig, het lam onschuldig en naïef, de kraai dom en ijdel, de mier ijverig en spaarzaam, enzovoort. De bedoeling is duidelijk: de hebbelikheden, de wreedheden en de domhedep der dieren zijn die der mensen. De fabelverteller neemt de mens op de korrel, maar wil hem niet rechtstreeks treffen. De lezer of toehoorder krijgt immers zo geen voltrefter te verwerken, maar ziet een inslag op afstand en beseft het ge

vaar! Bovendien - om nu maar deze krijgshaftige' beeldspraak los te laten - werkt het dubbelzinnige van de fabel, het in elkaar opgaan van mens en dier, komisch en dus verzachtend: het ontnemt het geval zijn scherpe kanten.

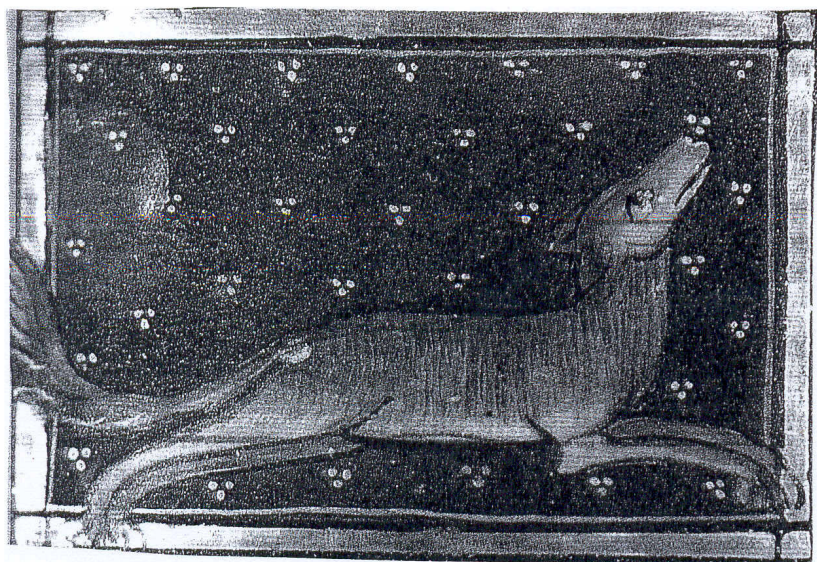
De vertellinkjes van de *Esopet* bevatten geen moeilijke filosofie, maar gewone levenswijsheid, ondergebracht in een kleine 'story'. Deze is dan ontleend aan gewone gegevens ~t de dierenwereld. Hoewel het gewoonte geworden is verhalen over dieren naar de kinderkamer te verwijzen, zou dit voor de fabels van *deEsopet* misplaatst zijn. Het eist een volwassen kijk op mens en maatschappij om ze naar waarde te schatten en de gevatheid ervan te proeven.

Een korte inleiding op de bundel legt de bedoeling ervan uit. Ze getuigt niet van groot vertrouwen in de menselijk ke natuur: 'elke mens is wreed tegenover de ander en hierin lijkt hij op de dieren!' In de fabels zelf is voor dit pessimisme minder plaats. Daarvoor zijn ze te zeer doordrenkt van humor. En kan deze ooit samengaan met zwartgalligheid?

...:~"Fe:fE,ird1;dtk0111eriook'enkēlewerhalenxroo+:()~!ai'
i(iierell,':~ptredell, .maar "Jitsluitend'mensen,(óf.go(l,
:zijn, min of meer grappige vertellingen, zogenaamot
en ze passen door hun leerzaamheid én door huning'
oen S1la2ksheid heel goed,in het boek.

in geen
en). Het
boerden,
ehou-

'Fabels en andere vormen van dierverhalen zijnintēfn~. tionaal bezit van alle tijden. Van de korte fabels zoalswijze vinden in onze. *Esopet*, heet het, dat een zekere Esopus{een ge'Yezen slaaf, geboortig van Lydië of Frygië, erde sch<pper van was, nog vóór het begin van onze jaartelling. OfschooIJ we niet eens weten of de goede man wel bestaan heeft,:ztjll er in vroeger eeuwen uitvoerige levensbeschrijvingen,v:all hem samengesteld. Een I 6e-eeuwse Antwerpenaar heeft'<ens ,enkele wetenswaardigheden daaruit als volgt samenge:v:at: 'Hij hadde een grof groot hoofd, eenen inghedructenplatteIJ neuse, een groot aenzic~t, een langh kinnebacken,schetp.e ooghen, eenen korten hals, lanc, hanghende lippen, dicvan buic, ghebult, kromme beenen, breede voeten, swert vanlijve ende alzo leelijc ende mismact, dattet niet schrijvelijcemis, Ende het quaetste was: hij hadde een langzame, onbequame sprake, met een donckere onaerdige stemme.' In zo'n 'wanstaltig lichaam zou dus de spite geest gehuisd hebben die;de wereld onsterfelijke fabels schonk!

De oorspronkelijke vorm van de Esopische fabels ,was zakelijk, kort, nuchter. Latere bewerkers - onder anderente bekende Franse dichter La Fontaine - sierden ze op. Ook;W'a~ ren er, die nog eens nadrukkelijk de moraal van het verhaal aangeven, alsof men anders de les niet begripen k0111Vun beide was ook de vertaler van de *Esopet* - hij werktenaar een Latijns voor beel d - niet he] emaal afkerig. Misschienmoeten we spreken van *vertalers*, want een middeleeuwse schrijver noemt ergens in zijn werk een Calstaf en een Noydekijn als vertalers van Esopische fabels; waarschijnlijk had hij het oog op de *Esopet*.

★ ESOPET

★

Ic wille u, in die ere ons Heren,
Bi beesten ende bi vogelen leren, Wisen
ende wel bedieden

Die nature van den lieden.

5 Elke beeste heeft hare manieren: Deene soe
es fel, dander goedertieren. Dus sijn die
man; maer die quade Verwinnen die goede,
dat es scade. Die ene beeste drivet gherne

10 Dander, daer si mach, te scherpe. *Dus* es elc
man 'op anderen fel;

Bedi slachten si den beesten wel,

Al eest scande te segghene,

Man jeghen beesten te legghene.

15 Aen 100 beesten es nochtan

Min valscheden dan an een man.

Ie sal u hier exemple maken

Van beesten, recht of si spraken. Maer mer
ket ende hoert

20 Meer die redene dan; diewoert.

Ontdoete Ic wott, gij vint in

Redene .endegoeden sin.

Die goede redene bringhet voert Daer si
quál ijc es ghehoert,

25 Hi worpt op den steen sijn saet, Daert
nemmermeer uut en gaet. Die vroede
hpret vroescap gerne, Die dulle nemet al
in seherne. Selke liede horen gherne
tgoede:

3° Dat es die simple ende die vroede. Bedi
en latic niet nochtan,

Ic en sd segghen dat ic ean.

Bedi en es no wijf no man,

Hine magher leren vroescap an.

35 Hier beghint Es 0 pet:

Verstadine, u waer des te bet.

Int mes, daer een hane socht Spise, die
'hi eten mochte,

Daer vant hi enen dieren steen.

4° Doe seide die hane: 'Haddi een Ghierch
man aldus hier vonden, Hi *soudi* doen
met sinen ponden,

in dit...: ter ere van onze Heer

.2 bi: door 3 tonen en goed uitleggen

6 *Deene soe*: de een; *fel*: wreed
aardig .

7 *Dus*: zo; *man*: mensen

8 *scade*: jammer

9 *drivet*: houdt

..10 het ander, als het kan, voor de
gek

12 *Bedi*: daarom; *slachten si*: lijken

zij op 13 *eest*: is het 14 (en) mensen

met beesten te ver

gelijken

16 *Min*: minder

17 *axemple*: leerzame verhalen 18 *recht of*:

net alsof

19 *merket*: merk op

20 *redene*: zin; *woert*: woorden

21 *Ontdoet*: doorgrond

23 Wie iets verstandigs te berde
brengt

24 waar het slecht wordt gehoord 25 *worpt*:
werpt

26 *uut en gaet*: opschiet

27 *vroede*: wijze; *vroescap*: wijsheid 28 de
dwaze licht met alles

;9 *Se/ke*: sommige

3° *simple*: eenvoudige 31-2Daarom laat ik
niet na, te zeg

gen wat ik weet

33 *Bedi*: daarom; *en es na*: is er

noch

34 die er niet iets wijs' van lerer,
kan

36 hoe beter ge hem begrijpt, hoe
meer voordeel ge ervan zult
hebben

37 *mes*: mest

38 *machte*: zou kunnen

39 *vant*: vond; *dieren*: kostbare 4°

Doe: toen; *Haddi*: had u

41 *Ghierech*: hebzuchtig; *vonden*:
ge

42 *doen met*: voegen bij; *ponden*:
geld

Hi, soude; metidi' maken; feestegroet.

Dijnsenhebbic. ghenennoet. .

45 Ic guam hier zoeken niine spise,

Die ic voer alle stene prise.

Wat does tu hier, dine mach van nii Gheen goet

ghescien, no nii van di.' Dese favele es gheseit

50 Van den ghenen, die vroescap hebben leit, *Die* no

doghet, no redene

Int herte en roeken te bestedene.

43 hij zou zich over u zeer ver
heugen.

44 *Dfjns*: aan u; *noet*: behoefte 46

voer: boven

47 *doestl*: doet u; *dim mach*: u kan 48

ghescien: toe-vallen; *na*: noch 49

Deze fabel wordt verteld

5° *Van*: over; *vroescap hebben*...

aan wijsheid een hekel hebben 51

doghet: deugdzaamheid

52 *en roeken*. ... zoeken aan te kwe
ken

Een aren nam wilen ere vossinnen
 ~80 Haer jone; met bliden sinnen
 Droeeh hise te sinen kinden,
 Die hi honghereeh waende vinden. Doe was
 die vossinne gram
 Ende liep tessi ten borne quam,

z85 Daer die aren op sat met sinen broede.
 Si bat hem doer omoede,

Dat hi haer kinder weder gawe;
 Sine bat hem ander have.
 Rine wils niet doen: hi hadt ommare,

z9° Want hi sat hoghe boven hare.
 Doen was~i sere tonghemake.
 Si ghine halen ene stake
 Al bornende, ende stroes vele:
 Daer speelde si van reinaerts spele.

z95 Doen ghine si met behendieheden
 Den boem ontsteken van beneden. Dat vier
 sloeeh op ten neste wart; Dit saeh die aren

ende wert vervart.	287 weder: terug
275 <i>Verstonden:</i> begrepen	288 zij vroeg hem niets anders
276 ons in ons huis tevreden	289 <i>Hine wils:</i> hij wil het; <i>badt</i>
tonen	<i>ommare:</i> wilde er niets van
277 Een weinig smaakt beter in	weten
geluk 278 dan veel in vrees 279	291 <i>tongbemake:</i> boos
Een arend ontnam een vos	292 <i>stake:</i> stok
sin 280 haar jongen; welgemoed	293 helemaal brandende, en veel
c281 <i>te:</i> naar	stro
282 <i>waende:</i> dacht te	294 daaL haalde zij een sluwe
283 <i>Doe:</i> toen; <i>gram:</i> boos 284 <i>tcssi:</i> tot	stLeek uit
zij; <i>Ten:</i> bij de	295 <i>bebendicbeden:</i> list
285 <i>Daer:</i> waar; <i>broede:</i> broedsel 286	296 <i>ontsteken:</i> in brand steken
<i>bat:</i> smeekte; <i>doer omoede:</i>	297 <i>vier:</i> vuur; <i>ten nestc.:</i> naar
met een beroep op haar	het nest
goedertierenheid	298 <i>vervalt:</i> bevreesd

DoegaLhi' weder'terselver stont

3° Hare kind er il ghesont.
 Dit favelkijn leert riken lieden, Dat si
 den weken niet mesbieden. Doen sijt
 oee: ie weet een dier, Datse bomen sal
 int vier.

XIV

3°5 Wilen vant een aren ene sleeke.
 Hi namse ende droechse op bi den beeke.
 Die sleeke sloet haer in die seelle, Dat
 haer die aren, daer ie af telle, In ghene
 manieren mochte daren.

310 Doe seide die wuwe toten aren:
 'Du dragest daer een die re gheree~te, Constuut
 ghereden te sinen rechte.'
 Doe seide die aren: 'WiJtuut mi wisen, Ic gheve
 di van miere spi sen.'

3 15 'Ja ie,' seide die wuwe, 'nem dinen vlo ge, Vlieeh
 op toten wolkinen hoghe,
 Laet vallen die sleeke int harde lant Ende dan
 vlieeh hare te hant:
 Aldus sal breken hare scene.

32° Dan nem die sleeke bi den vene.'

299 <i>ter se/ver.:</i> terzelfdertijd 3°0	ik over vertel
<i>al ghesont:</i> helemaal onge	3°9 op geen enkele manier kon
deerd	deren
3°1 <i>javelkijn:</i> fabeltje; <i>rir.en:</i>	310 <i>Doe:</i> toen; <i>wuwe:</i> wuw 3 II <i>dicre:</i>
machtige	kostbaar
3°2 <i>weken:</i> zwakken; <i>mesbiedcn:</i>	312 als ge het (tenminste) op.de
onrechtvaardig behandelen	juiste wijze zoudt kunnen
3°3 <i>oe:</i> toch; <i>weet:</i> ken; <i>dier:</i>	bereiden
monstel (d.i. de duivel)	31 3 <i>Wiltlut mi. . .:</i> als ge het mi;
3°4 <i>Dalse:</i> dat hen; <i>bornen:</i> ver	wilt leren 314 <i>di:</i> u; <i>miere:</i> mijn 3
branden	1 5 <i>Ilem dinen. . .:</i> zet uw vleugel:
3°5 Eens vond een arend een	in beweging
schildpad	317 <i>int:</i> op het
(')h nLJ: omhOOg	

Qpwloeehdie ,aren,e!)d,e Nant soe'groer
 Diehitte,'daLhiereoml bleefdoet; Ende die
 slecke vid opt lant,
 Soe datse ghene wuwevant
 '325 Ende hiefse op te hant
 Ende sloeehse in sinen tant.
 Dus eomt lachterende seade Meneghen man bi
 quaden rade;
 Oee es meneeh man soe quaet,
 33° Die enen anderen ghevet raet
 Alsoe hiere best siet in
 Sijns seJfs vrome ende sijn ghewin.

XV

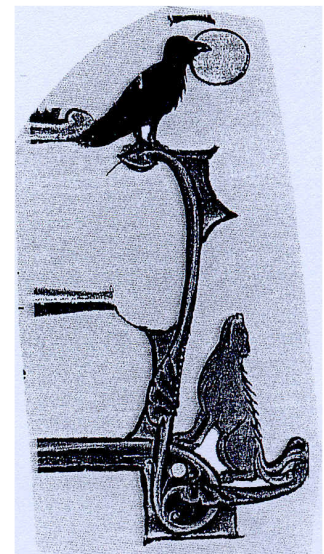
Op enen boem sat tere stont
 Een roee ende had de in sinen mont
 33 5 Enen case; dit saeh reinaert
 Ende sprae aldus ten roeke waert: 'Dine
 vederen sijn soe seone,
 Du mochtsboven allen voglen erone
 Draghen, hadstu claren sane.'
 340 'Bi gade, jaie,' seidi, 'goddane.' Doen toendi
 aldaer sijn luut;
 Hi gapede ende die case viel uut.

321 <i>Op:</i> omhoog; <i>vont:</i> vond 322	333 <i>tere stont:</i> eens
<i>Nere om:</i> hij erdoor	334 <i>roee:</i> raaf; <i>ende:</i> die
324 <i>gbene:</i> die	335 <i>case:</i> stuk kaas; <i>reinaert:</i>
32 5 en ze nam ze meteen weg 326	naam van de vos
<i>in sinCII.:</i> achter zijn kie	336 <i>ten roeke.:</i> tot de raaf 337
zen	<i>Dine:</i> uw
327 <i>coml:</i> overkomt; <i>lachter:</i>	338-9 <i>crone Dragben:</i> verheven
schande	zijn
328 <i>bi quaden.:</i> door slechte	339 <i>hadstu e/are./...:</i> als u mooi
raad	kon zingen
329 <i>quaet:</i> slecht	34° <i>jaic:</i> dat kan ik wel degelijk;
33° <i>Die:</i> dat hij	<i>seidi:</i> zei hij
331 naargelang hij er het best in	341 Toen liet hij daar zijn stem
ziet	geluid horen
332 <i>Sijns seljs vrome:</i> zijn eigen	342 <i>gapede:</i> opende de snavel;
voordeel	<i>uut:</i> eruit

Den.case greep.diewosreinaelét Endeliep te
 sinenholewaert.

345 Dus siinre vele te scherne ghedreven
 Bi prise, die si hem horen gheven.

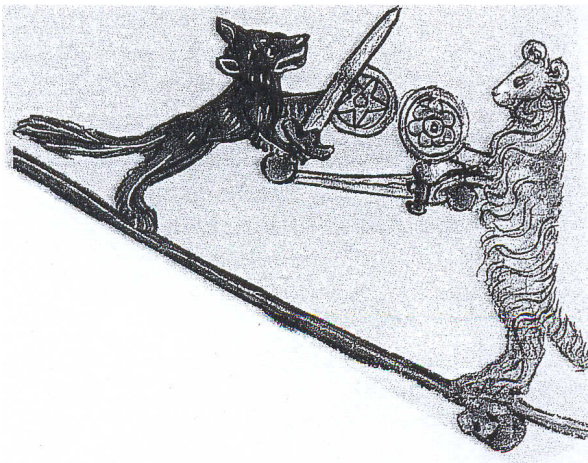
344 *te sinen.:* naar zijn hol 34 5
 Zo zijn er veel beetgenomen 346 *Bi*
prise: door de lof; *he111:*
 zich

- Een wolf hadde in sijn hol ghedragen
 980 Spise ghenoech te 4° daghen,
 Om met ghemake daer in te sine Sonder
 sorghe ende sonder pine. *Dit* verstont die vos
 reinaert
 Ende maectem swolfs hole waert.
 985 'Oem,' seegt hi, 'god moet u minnen Ende al u
 meisniede daer binnen. Het es,' seit hi,
 'somech dach,
 Dat ic u niet *int* velt en sach;
 In wiste, wat u was gheschiet.
 99° Soete here oem, mescomt u iet?'
Die wolf vers tont des vos baraet. 'Du best,'
 seegt hi, 'valsche ende quaet; Hier en comstu
 niet *bi* minnen,
 Maer om dattu wanest winnen
 99 5 Van minen goede van hier binnen.
 Het en wort di niet met minnen.'

975 *Staphans*: meteen
 977 *vaCli*: in zijn macht klijgen 978 kan
 het (zèlf) volstrekt niet
 ontlopen
 980 *ic*: voor
 98 *I met ghemak*: van alles voor
 zlen
 982 *sorghe*: vrees; *pine*: ontbe
 ring 983 *verstont*: vernam 984 en
 (hij) begaf zich naar het
 hol van de wolf 985 *moet*: moge
 986 *meisniede*: huisgenoten

987 *Het*: er; *somech dag*: zekere
 dag
 988 *Dat*: van waaraf
 989 *In wiste*: ik wist niet
 990 *Soete*: beste; *mescomt*: deert;
iet: iets
 991 *verstont*: doorzag; *bamet*: list
 992 *Du best*: gij zijt
 993 *bi minnen*: uit genegenheid
 994 *wanest winnen*: (iets) denkt te
 krijgen
 995-6 van mijn eigendom hier
 binnen. Goedschiks krijgt
 ge het niet

Doe wasreinaerLherde :gram;
 H.ili~p' teshitenherde quam.
 ~R()bijn,'seit hi, 'hebdimilief,
 1000 Of *ic* u wise den valschen dief,
Die u dicke heeft ghestolen
Die beesten, c;lic u sijn bevolen?'
 'Lief? ja *ic*, *bi* gode!' seegt hi,
 'Ende wils verdienen jeghen *di*.'

- 10°5 Doe seide die vos: 'Tusschentwee linden In sijn
 hol saltune vinden.'
 Doe ghinc hine steken in den buuc
 Int hol; daer haddijs goet gebruuc. Doe sanc
 reinaert ende loech
 1010 Ende hadde van ghere spisen ghenoech.
 Sider was hi selve ghewont,
 Al toter doet, van enen hont.
 'Allaes!' seegt hi, reinaert,
 'Al hebbic pine, ic bens wel waert.
 1015 *Oit* wasic quaet ende fel,
 Nu scijnt mi mine quaetheit wel.'
 Dese favele soudén horen die gone,
Die ter quaetheit sijn ghewone. Wachtes u wel,
 het es vorsproken:
 1020 Negeen quaet *blijft* onghewroken.

997 *Doe*: toen; *herde gram*: zeer
 boos
 998 *tes*: totdat; *ten herde*: bij de
 herder
 999 *hcbdi*: hebt ge 1000 *Oj-* als; *wise*:
 aanwijs 1001 *dieke*: dikwijls; *ghestolen*:
 ont1002 *bevolen*: toevertrouwd
 1°4 en ik wil het (d.i.: uw hulp)
 van u verdienen 1006 *saltunc*: zult
 u hem 1°7 *hine*: hij (de herder) hem
 (de wolf)
 1008 *daer haddys...*: toen had hij (de vos)
 de vrije beschikking erover (over de
 voedselvoorraad)

10°9 *sanc*: had plezier; *loech*
 lachte
 1010 *ghere sPisen*: dat eten; *gh*
nocch: zoveel hij wou
 1011 *Sider*: later
 1012 dodelijk, door een hond 1013
Allaes: helaas
 1014 *bens wel...*: verdien het wi 101
 Steeds was ik slecht e:
 boosaardig
 1016 *scynt mi*: staat mij voor oge 101
favelc: fabel; *souden*: moe,
 ten; *gom*: genen
 1018 die slecht plegen te zijn 1019 H
 er u wel voor, het i
 vas tgesteld
 1020 *Negeen*: geen

Les 3: De hofdag en de rechtspraak

A. Rollenspel⁶

Vandaag beginnen we met een toneelstukje! Wie speelt Nobel? Wie Isengrijn, Courtois, Tibeert, Pancer, Grimbeert en Cantecler? Je mag de tekst in je hand houden bij het spelen van je rol en het doen van de aanklacht tegen Reinaert.

B. Opdracht: Hoe werkte de rechtspraak? (20 minuten)⁷

- Maak groepen van vier leerlingen
- Pak een poster en stiften en verdeel de stiften onderling
- Bestudeer p. 58 – 61 van de editie *Reinaert* en de tekst van H 1
- Denk na en discussieer met elkaar over de volgende opdracht:

De hofdag in het kasteel van koning Nobel is een belangrijk onderdeel van de rechtspraak in de middeleeuwen. Tijdens een dergelijke hofdag mochten burgers aanklachten indienen tegen misdadigers. In dit geval wordt Reinaert de vos van verschrikkelijke misdaden beschuldigd. Ook in de rest van het verhaal is de werking van een middeleeuws gerechtelijk proces verwerkt.

Hoe werkte zo'n proces in de middeleeuwen nu precies?

Welke juridische aspecten vinden we terug in de *Reinaert*?

- Zet jullie bevindingen overzichtelijk op een poster
- Presenteer de poster aan de klas

C. Leesopdracht voor les 4

Lees thuis H 3: *Lotgevallen van een beer*. Noteer hieronder in een aantal steekwoorden het karakter van beer Bruun:

⁶ Dit rollenspel doet een beroep op de fysiek-kinetische (motorisch-lichamelijke) intelligentie zoals aangeduid door Gardner (zie Ebbens, 2005, p. 119.)

⁷ Deze opdracht spreekt met name de interpersoonlijke en verbaallinguïstische intelligenties aan (Gardner) en is prettig voor denkers en doeners (Kolb). Het groepswerk draagt bij aan afwisseling in werkvorm en aandacht voor samen leren en de groep. De taak bestrijkt de vier niveaus van leeractiviteiten: onthouden, begrijpen, integreren en creatief toepassen. (Ebbens, 2005, p. 184 – 187).

Les 4: De beer, de kater en de das

A. Keuzeopdracht (30 minuten) ⁸

Lees H 5: ‘ De kater en de das’. Kies een van de onderstaande opdrachten uit om te maken. Je mag individueel werken, in duo’s, of in groepjes van drie.

Noteer jullie resultaten hieronder.

1. Familiebanden?

“Reinaerts broeders zoon”, zo wordt Grimbeert de das genoemd. De neef van Reinaert dus. Bruun spreekt Reinaert aan met ‘lieve neef’. Waren deze drie dieren familie van elkaar?

- a. Zoek met behulp van de editie *Reinaert* uit hoe de feodale familiebanden in elkaar staken.
- b. Citeer twee passages waaruit blijkt dat Grimbeert en Reinaert elkaar een beetje ontzien (H 1 en H 5).
- c. Verklaar nu met behulp van je kennis over feodale familiebanden waarom de neven elkaar ontzien.
- d. In welke huidige culturen spelen familiebanden nog een soortgelijke grote rol?

2. *Veelzeggende namen*

De namen van veel personages in de *Reinaert* zijn vaak veelzeggend. Dat deed de dichter Willem natuurlijk met een reden.

- a. Zoek in H 3 eens een paar betekenisvolle namen op en noteer ze (vergeet ook niet ‘Maupertuus’ en “Ermerike”).
- b. Wat zouden die namen betekenen? Je mag het *Middelnederlands Handwoordenboek* gebruiken.
- c. Leg uit wat de dichter Willem met deze namen wilde duidelijk maken.
- d. Verzin nu zelf – met of zonder hulp van het *Middelnederlands Handwoordenboek* – een paar veelzeggende Middelnederlandse namen voor bekende Nederlanders van nu.

3. *Censuur: verboden passages*

Enkele passages uit de *Reinaert* zijn door de eeuwen heen gecensureerd, omdat ze te “schokkend” waren. Andere versies van het *Reinaert*-verhaal zijn zelfs op de kerkelijke lijst van verboden boeken gezet!

- a. Citeer een passage die veelal gecensureerd is.
- b. Zoek diezelfde passage op in de andere editie van de *Reinaert* die je van je docent ontvangt.
- c. Welke verschillen zie je tussen deze passages? Hoe verklaar je die?
- d. Waarom zouden de protestanten tijdens de Reformatie de *Reinaert* juist gebruikt hebben als anti-roomskatholieke propaganda?
- e. Welke recente voorbeelden van censuur ken je?

B. Leesopdracht voor les 5

Lees thuis H 7: *De rollen omgedraaid*. Maak hieronder een stappenschema van de subtiele zetten die Reinaert maakt in zijn list.

Hoe Reinaert recht praat wat krom is:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
5. etc.

Les 5: Reinaerts list en de afloop**A. Slecht of slim?**

Aan de hand van het schema dat je voor deze les hebt gemaakt over Reinaerts list, voeren we een klassengesprek. De stelling luidt: Reinaert is niet slecht, hij is gewoon heel slim!

B. ‘Nu hoort!’

Je docent leest de ontknoping van de *Reinaert* voor. Waan je een middeleeuwer en luister aandachtig.

C. Willems kritiek (10 minuten)

- a. Noteer hieronder voor jezelf zoveel mogelijk (minimaal 3) aspecten van de middeleeuwse samenleving waar Willem de spot mee drijft.
- b. Probeer te bedenken welke kritiek hij hiermee wil uiten.
- c. Bedenk een huidige vorm van satire of parodie die gebruikt wordt om kritiek te uiten op verschijnselen in de samenleving.

D. Satire, parodie en kritiek

In een klassengesprek bespreken we nu de kritische aspecten van de *Reinaert*.

Les 6: Je eindopdracht kiezen en bepleiten

A. Maak je keuze

Kies uit onderstaande opdrachten een opdracht die jou aanspreekt. Formeer eventueel een groep. Vul daarna de vragen en punten bij B. in.

B. Bepleit je opdracht en maak beslissingen

1. Waarom heb je voor deze opdracht gekozen? Noem minimaal twee argumenten.

2. Wat wil je van deze opdracht leren? Formuleer minstens twee leerdoelen.

3. Hoe ga je je leerdoelen bereiken? Hoe pak je de opdracht aan?

4. Welke werkvorm kies je en waarom?

5. Welke bronnen ga je gebruiken?

6. Hoe ga je je behaalde leerdoelen presenteren in les 7?

C. Leg je keuze, motivatie en beslissingen voor aan je docent voor een ‘akkoord’. Eventuele zelf ingebrachte aanpassingen en voorstellen mag je ook aan je docent voorleggen.

Eindopdrachten

Kies een van de volgende opdrachten uit en voer die uit. Je docent geeft aan wanneer je de opdracht inlevert en/of presenteert.

1. Narrational – linguïstische intelligentie en logisch - mathematisch

Opdracht 1 De proloog en de hofdag vergeleken

- A. Zoek in de (school)bibliotheek een uitgave van het verhaal over Karel ende Elegast en lees daaruit vers 1 tot en met 14. Lees ook vers 41 tot en met 50 van de Reinaert nog eens. Vergelijk hoe aan het begin van beide verhalen de hofdag ter sprake komt. Noem overeenkomsten en verschillen.
- B. Zoek in de (school)bibliotheek een uitgave van het Middelnederlandse verhaal over *Beatrijs*. Lees de proloog (vers 1 tot en met 17) en onderzoek welke topoi hier gebruikt worden die ook in de Reinaert-proloog voorkomen.
- C. In de proloog geeft Willem op een aantal plekken alvast een aanwijzing dat het nu volgende verhaal anders gaat verlopen dan het publiek gewend is. Hij maakt daarbij gebruik van kleine grapjes of van onverwachte toepassingen van een topos. Zoek zoveel mogelijk plaatsen in de proloog waaruit dat blijkt en geef aan wat er grappig of ongebruikelijk aan is.

2. Quantitative/numerical

Opdracht 2 Het “klokkenspel”

- A. Zoek tenminste vier moderne vertalingen en bewerkingen van de *Reinaert*. (Liefst met steeds minimaal 15 jaar tussen de datum van uitgifte). Vergelijk in alle gevonden versies de passage over Tibeert en de pastoor met de passage in Willems Reinaert. Welke keuze maakt de vertaler/bewerker? Probeer voor elke versie de keuze te verklaren.
- B. Geef een schematische weergave van de veranderingen in de passages over Tibeert en de pastoor over de tijd.

3. Foundational/existential - intrapersoonlijk?

Opdracht 3 Kritiek op de maatschappij

- A. In de Reinaert komen verschillende standen zwaar onder vuur te liggen. Werk per stand uit welke kritiek naar voren wordt gebracht en geef aan hoe je aan die informatie komt.
- B. Kies een gebeurtenis of kwestie die recentelijk in onze samenleving plaatsvond en erg gevoelig ligt. Bedenk een vorm waarin je –net zoals Willem- kritiek zou kunnen uiten op deze kwestie of gebeurtenis en werk die uit.

4. Aesthetic - ruimtelijk

Opdracht 4 Suske en Wiske en de rebelse Reinaert

- A. Lees het Suske en Wiske – album *De rebelse Reinaert*. Vergelijk het oorspronkelijke verhaal van Willem met de stripbewerking. Onderzoek in hoeverre de striptekenaar het oorspronkelijke verhaal volgt en waar hij ervan afwijkt. Waarom zou hij dat doen? Geef een oordeel over beide versies van het verhaal.
- B. Kies een scène uit het Reinaert-verhaal en maak een beeld bij deze scène.

5. Hands-on - doener

Opdracht 5: Reinaert, de sluwe vos

Bouw een betoog (geschreven, gesproken, in de vorm van een korte documentaire, in debatvorm) op waarin je stelt dat het verhaal van Reinaert nog steeds van belang is om te lezen in deze moderne samenleving. Onderbouw deze stelling stevig.

6. Social – interpersoonlijk

- A. Bewerk een scène uit de Reinaert tot een filmscript.
- B. Verdeel onderling de rollen en maak een filmpje waarin de karakteristieken van elk opgevoerd personage goed duidelijk worden.

NB: Je bent bij elke opdracht vrij om duo's of groepjes te vormen of om individueel aan de slag te gaan. Je mag ook bij elke opdracht gebruik maken van beeld en geluid in je presentatie. Onderbouw wel je keuzen in voorgaand ' bepleit- en beslisschema')

Les 7 Wat heb je geleerd?

A. Inleveren en presenteren

Lever je gemaakte product in bij je docent. Op verzoek of op aanwijzing van je docent mag je je product in de les presenteren.

B. Reflectie

1. Kijk nog eens naar de leerdoelen die je jezelf gesteld had voordat je aan de opdracht begon. Heb je die gehaald? Leg uit.

2. Wat heb je van deze opdracht geleerd?

3. Wat vond je van je eigen aanpak bij het maken van deze opdracht? Wat zou je eventueel een volgende keer anders doen?